

Áldozataink (1.)

Káty, Tiszakálmánfalva (Budiszava) és Kabol magyar közösségeinek II. világháborús veszteségei

Amikor a II. világháborús délvidéki magyar népességcsökkenés és a vérveszteségek kerülnek szóba, túlnyomórészt az 1944-45-ös megtorlások áldozataira és az 1944–1945-ben a partizán csapatoknál elesett magyarokra gondolunk. Egy teljesebb kép összeállításához nagyobb figyelmet érdemelnek azok a nemzetársaink, akik a magyar hadseregben szolgáltak, és főleg az orosz frontokon veszítették életüket.

Harmadik csoportnak lehet tekinteni azokat a délvidéki magyarokat, akik 1944 őszén és az 1945-ös év első felében, félve az új szepter hatalmi szervek vagy önhatalmú csoportok és egyének bosszúállásától, Magyarországon maradtak, vagy oda menekültek. Habár ők életben maradtak, velük szintén csökkent a délvidéki magyarság II. világháború utáni életereje és összlétszáma.

Ilyen szempontokból kiindulva állt össze három szomszédos dél-bácskai, illetve Sajkás vidéki falu, Káty, Tiszakálmánfalva (Budiszava) és Kabol magyar közössége II. világháborús áldozatainak listája jórészt Gulyás Károly római katolikus plébános feljegyzései alapján. E három magyar közösség sorsa és élete Tiszakálmánfalva megalapítása (1884) óta hasonló és szorosan összefügg, sok esetben közeli

A három kis magyar közösség 1941/42-es viszonyulását a velük élő szerb közösségek nem vizionozták 1944 őszén

Jugoszláviában is beilleszkedtek a falu életébe. Néhány egyént, akik főleg csendőrök voltak, a rögtönítélő népbíróság vagy a katonai bíróság, mint háborús bűnösöket halálra ítélt, de védekezési lehetőség nélkül, ami kétségbe vonja bűnösségük mértékét és súlyosságát.

A kátyi 1941-ben 385 lelket számláló magyar közösség részéről szintén nem volt semmilyen követelés a 3173 szerb polgár elleni megtorló intézkedés foganatosítására.

A három Sajkás vidéki magyar közösség fő bűne a nemzeti hovatartozás, a mászás. Egy bizonyos számú ember részt vállalt a magyar hatósági szervek munkájában, helyben vagy a környező, túlnyomórészt szerb falvakban. Ha valaki becsületesen, emberségesen, a hatalommal való visszaélés nélkül végzi munkáját, nem lehet bűn, ha csak a bűn fogalmát az egyének nem

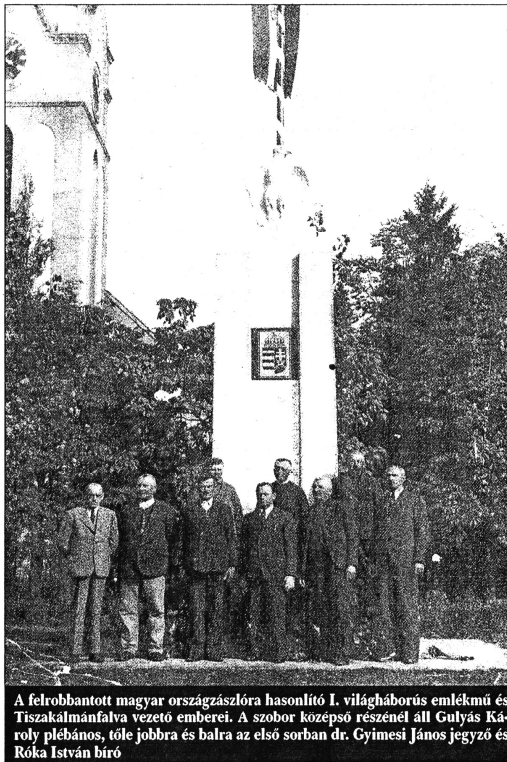
följegyezni az adatokat, de hogy ezt éveken át végezte, az bizonyítja, hogy a fő listákon kívül, amikor a hívekkel való beszélgetések alapján új adatok birtokába jutott, azokat a keze ügyébe akadt papírdarabokra jegyezte fel. Jó néhány ilyen papírdarabkára bukkantam, amikor arra készültem, hogy megírjam a tiszakálmánfalvi római katolikus egyházközség és a 100 évvel ezelőtt épült templom történetét, és helyben megtalálható dokumentumok után kutattam.

Az egyházközségi irattartó legalsó sarkából emelt ki Erhard Róbert, mostani tiszakálmánfalvi római katolikus plébános négy régi füzetet a született, az elhalálozott és a házasságot kötött személyek neveivel 1890 és 1960 között. Ezekbe a füzetekbe rakta be Gulyás Károly plébános úr értékes jegyzetét, amelyek nélkül jó néhány név feledésbe merült volna. Személyes bátorsága, az akkori évekbeli jegyzetése min-

den —lehetőségek kockázatának vállalása előtt csak tisztelgenni lehet. Őt magát jó néhányszor hívták a „közházára”, vallatták, nyomást gyakoroltak rá, talán csak a véletlennek köszönhető, hogy élve maradt. Annál is inkább, mert a templomkertben állt az 1941-ben felállított magyar országszólóra emlékeztető szobor az I. világháborúban elesett tiszakálmánfalvi magyarok neveivel. A falu „felszabadító” 1944 októberében megfélemedtek a szoborról, egészen a boszniai telepekig jövetelég 1946-ban. Ők felrobbantották a szobrot Novak Ignjatović-Bimbó szervezésében, de nem végeztek alapos munkát, a szobor talapzatára írt szöveg megmaradt. Muci József, a Magyar Szó újságírója 1953-ban kiment a terepre, Budiszavát választotta vizsgálódásának tárgyává, amelynek központi alakja Gulyás Károly, a mindenféle negatív jelzővel illetett r. k. plébános. A fiatal Muci József észrevette a templomkertben lévő szobormaradványt, és mit-után megtekintette, így írt az irredenta szobortalazatról: „Úgy gondoltam, valamiféle egyházi szobor. Odaérez azonban mely csalódságban részesültem. A fasizta idők országszóló talapzata az. A fasizta címer ugyan már lekerült róla, de más dolgokat találtam rajta, úgy hiszem, egyedülállóan, nem csak Vajdaságban, hanem hazánkban.

A talapzat homlokzatán nagy aranybetűvel ez áll „Tiszakálmánfalva visszatér...”, másfelől pedig, „Ezen országszólót a két évtizedes rabságból rajongó szeretetteljes gyermekei hűséggel adományozták...” Tény az, hogy a szobor, illetve a talapzat öt méterrel fekszik a templom bejáratától, viszont Gulyás Károly plébános azt hangoztatja, hogy ő nem politizál, és hogy „nem látta a feliratot”. Tény azonban az, hogy minden nap látja ezt a feliratot, s hogy tudván tudja, mit jelent, hogy mi után sóhajtozik ez a talapzat: hogy az irredentizmust sújtja.

Az „irredenta” szobortalazat leplezése 1953-ban nem kis gondot okozott Gulyás Károlynak.

A felrobbantott magyar országszólóra hasonlító I. világháborús emlékmű és Tiszakálmánfalva vezető emberei. A szobor középső részénél áll Gulyás Károly plébános, tőle jobbra és balra az első sorban dr. Gyimesi János jegyző és Róka István bíró

Az 1941–1944 közötti magyar uralom alatt a magyar lakosság egyik faluban sem kezdeményezett semmilyen megtorlást a velük élő szerbek ellen

Újból vallatták a belügyesek, de ő állhatatosan kitartott, hogy mindig csak a munkájával törődött. Szerencséjére nem akadt a belügyesek kezébe a fénykép a szobor tinnepélyes felavatásáról, amelynek központi alakja Gulyás Károly.

Fontos adatokkal, néhány új névvel és kiegészítésekkel szolgálták kátyi, tiszakálmánfalvi és kabolai adatközlőim, akiknek köszönve Gulyás Károly

plébános egyes hiányos feljegyzéseit is hitelesebben tudom tolmácsolni és kibővíteni.

A kátyi magyarok sorsáról az 1944-es vérzivataros őszön és 1945 első felében na-

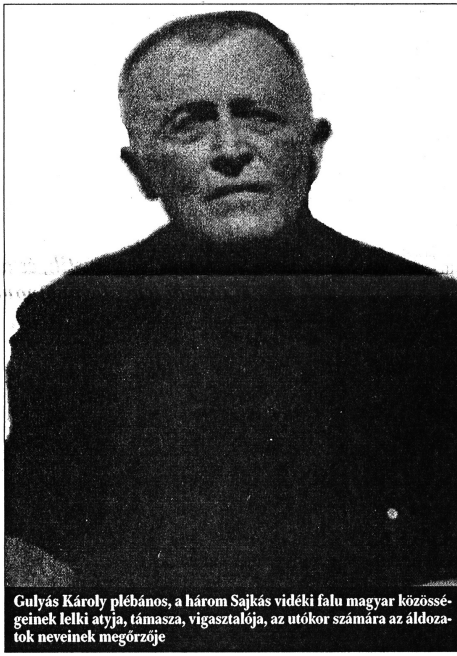
gyon kevés adat jelent meg. Csak röviden a kátyi magyarokról. A II. világháború alatt és után több mint 40 gyermek az általános iskola első négy osztályában még magyar nyelven tanult. Jól működött a Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület Gregus István hosszú évekig tartó vezetésevel. Ritkán irányult rájuk a vajdasági magyar közvélemény figyelmére, a szórványban élő kis közösség a lehetőségekhez mérten megszervezte saját művelődési életét. Mint ifjúsági vezetők 1966 májusában elmentem egy vasárnap esti, rendszeresen a Bogdán-féle magánvendéglőben szervezett magyar táncmulatságra, és akkor hallottam Gregus Istvántól, hogy amikor a partizánok bejöttek, „akkor minden volt, csak jó nem”. Amikor 2002-től 2004-ig az újjé-ki CMH iroda vezetőjeként szerveztem a magyar

igazolványok igénylését Dél-Bácskában és Szerémségben, éreztem, hogy az emberek büszkébbek lettek magyar mivoltukra. Sok településen sok emberrel beszélgettem, jó néhányan elmondták serelemüket,

első helyen legtöbbször az 1944/45-ös eseményeket emlegették. Így volt ez Kátyon is. Ketten nyolc kátyi magyar nevet említettek, de részletesebb adatok nélkül. Öszintén szólva nem figyeltem elég-gé rájuk. Ezért haottak réam a dobóbeten erejével Gulyás Károly plébános feljegyzései és az újabb húsz név, amelyek alapján kiderült, hogy az akkoriban 385 lelket számláló magyar közösség tagjaiból 15-öt elhurcoltak és kivégeztek a partizánok, 13-an hősi halált haltak, vagy eltűntek a magyar hadseregben, vagy a partizánoknál, négy család tíz taggal pedig Magyarországra menekült. Tehát a kátyi magyarok tíz százaléka életét veszítette, job-bik esetben elmenekült.

(Folytatjuk)

■ GALAMBOS László

Gulyás Károly plébános, a három Sajkás vidéki falu magyar közösségeinek lelki atyja, támasza, vigasztalója, az utókor számára az áldozatok neveinek megőrzője

Ismertes Dunafalvi Lajos csendőrmester mély-séges emberi magatartása, amellyel Molnár Andor bírval együtt megakadályozták, hogy a Sajkás vidéki és az újjé-vidéki razzia idején vagy kétszáz kabolai szerbet ártatlanul kivégezzen a magyar katonaság büntetőoszáda. Az akkori politikai helyzetet és körülményeket figyelembe véve esodálatra méltó cselekedetről van szó, amelyről jó néhányan írtak, írtunk, először Brzic Boško kabolai születésű, Tiszakálmánfalván élő ta-

értelmezik úgy, ahogy az nekik az adott pillan-tatban megfelelt. Ha valaki bűnös, az viszont bűnhőd-jék, de ez vonatkozik mindenkor mindenkire.

A három kis magyar közösség 1941/42-es viszonyulását a velük élő szerb közösségek nem vizionozták 1944 őszén.

Káty, Tiszakálmánfalva és Kabol II. világháborús áldozatai név szerinti listájának összeállítását nagymértékben Gulyás Károly tiszakálmánfalvi római katolikus plébános feljegyzései segítettek elő, aki a válságos időkben mindhárom falu katolikusainak lelki atyja, támasza és vigasztalója volt. Több nyelvet beszélő, nagy tudású ember lévén igyekezett összehatítani a II. világháborús áldozatainak, különböző csoportjainak a névsorát mindhárom faluban. Nem lehet megállapítani, hogy a megsárgult lapokon mikor kezdte összeállítani a névsorokat, mert egyetlen listára sem írta rá a dátumot. Az biztos, hogy közvetlenül a tragikus események lejátszódása után kezdte

Gulyás Károly több nyelvet beszélő, nagy tudású ember lévén igyekezett összeállítani a II. világháborús áldozatainak, különböző csoportjainak a névsorát mindhárom faluban

legrészletesebben pedig Matuska Márton írt róla (Magyar Szó 2009. január 31.). Tiszakálmánfalva magyar–német összetételű vezetősége és lakossága sem 1941 áprilisában, sem utána nem kezdeményezett, nem javasolt semmilyen szerbelles intézkedést, hiszen akkor a faluban mindössze 12 szerb polgár élt, akik a régi